

2012 жылы шыққан орфографиялық сөздіктер

Орындаушы: Бекежан А.
Қабылдаушы: Дюсипбаева Қ.

Орфографиялық сөздік

- Орфографиялық сөздік (емле сөздік) — тілдегі сөздердің жазылу нормасын көрсететін сөздік. Қазақ тілінің тұңғыш орфографиялық сөздігі қазақ жазуының орыс графикасына көшуіне байланысты қабылданған емле ережелеріне сәйкес 1941 жылы түзілді. М. Балақаев 1948 ж. оқушыларына арналған қысқаша "Емле сөздігін" құрастырды. 1995 ж. мектеп мұғалімдері мен баспа қызметкерлеріне арналған "Қазақ орфографиясы жайында анықтағыш" (Р. Сыздыкова) жарыққа шықты.

Алғашқы орфографиялық сөздік.

СРС ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ФИЛИАЛЫ

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ОРФОГРАФИЯЛЫҚ СӨЗДІГІ

ҚАЗАҚТЫҢ БІРІНЖІ
МЕМЛЕКЕТТІК БАСПАСЫ
АЛМАТЫ—1943

Қазақ тілінің сөздіктері 1860 жылдардан бастап жарық көре бастады. Сөздіктің әлеуметтік қызметінің маңызы ерекше: дереккөзі ретінде жылдам ақпарат алуға болады; сөздердің мағынасы мен дұрыс қолданылуы туралы нормативтік бағыт береді, т.б. Сөздік жасаудың әдісін, теориясы мен тәжірибесін, технологиясын лексикография саласы зерттейді.

- Ең бірінші кезекте сөздіктің бірінші басылымында бар 1085 сөз керексіз деп табылып, оның екінші басылымына енгізілмей, алынып тасталған. Олар қандай сөздер дейсіздер ғой?

-

- Бірінші, лексикалық единица ретінде тілімізде қолданылмайтын, о баста орфографиялық сөздікке ешбір негізсіз ендірілген жасанды, кездейсоқ сөздер мен сөз тұлғалары. Екінші, жарыса алынған вариант сөздердің қажетсіз сыңарлары. Үшінші, қалыптасқан қазақша баламалары бар орыс сөздері. Төртінші, түбір тұлғасы

- Қазақ лексикографиясында сөздердің кейбір топтарының жазылуын көрсететін емле сөздіктер де бар. Мысалы, "Біріккен сөздер мен сөз тіркестерінің орфографиялық сөздігі" (Г. Жәркешова). Бұл сөздіктер 1957 ж. ҚазКСР Жоғарғы Кеңесінің Президиумы бекіткен "Қазақ тілі орфографиясының негізгі ережелеріне" сәйкес түзілді.

- Сөздікке мынадай тұлғалар енгізілген жоқ:

-

- 1) Етістіктің -у жұрнақты тұйық тұлғасы берілді де, қалған тұлғалары берілмеді, ол – осы етістік тұйық тұлғада қалай (бөлек я бірге, немесе дефис арқылы) жазылса, қалған тұлғаларында да солай жазылады деген сөз. Мысалы, арып-ашу деген тұлға реестрде берілді, осыған қарап арып-ашты, арып-ашып, арып-ашқан, арып-ашар т.б. тұлғалар да дефис арқылы жазылатындығын түсінуге болады.

- 6) Күрделі етістіктер де сөздікке енген жоқ. Мысалы, келе жатыр, келе алмады, кетіп бара жатыр, айта сал деген сөздер реестрде жоқ. Ал тура келу, алып келу, алып бару, алып кету деген күрделі етістіктердің әкелу, әкету, апару, түрегелу сияқты кірігіп, біріккен түрлері де бар болғандықтан, сөздікке енгізілді.

-

- 7) Сөздікте орын алған жалқы есімдер (көбінесе кісі аттары) екі түрлі мақсатты көздеп берілді. Біріншіден, тұлғалас бөлек жазылатын жалпы есіммен шатастырмау мақсаты, мысалы: бота көз (қыз) және

Ботакөз (жалқы есім), күлде көз (ат) және

Назарларыңызға рахмет!!!